

Istospolna partnerstva in otroci

Raziskave o otrocih, ki živijo pri ljudeh (starših) v njihovih istospolnih partnerstvih, nam ob pisanju tega eseja niso bile na voljo. Navajati (po spominu) rezultate, ne da bi hkrati navedli še vir, pa seveda ni verodostojno. Vendar lahko že na začetku podvomimo, da imajo za to, kar želimo tukaj nakazati, ugotovitve empiričnih raziskav kakšno posebno spoznavno vrednost.

Prvi razlog za to je, da so empirične raziskave na področju socialne politike marsikdaj obsojene na to, da ugotavljajo trivialnosti. Pogosto niti nimajo nobene druge funkcije, kakor da legitimirajo določene na videz strokovne, v resnici pa politične odločitve. Kaj bi tudi lahko ugotovile? V najboljšem primeru to, katere okoliščine bi bilo treba spremeniti, da bi ustrezale apliciranemu svežnju vrednosti.

Tudi pri naslovnem predmetu ne gre za znanstven, ampak političen projekt, ki nima nobenega drugega temelja razen splošne ugotovitve, da na nekem določenem področju varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ni do konca urejeno. Če namreč velja, da je prepovedano diskriminirati ljudi na podlagi spolne usmerjenosti, potem je prepovedano diskriminirati tudi pri ustvarjanju življenjske

skupnosti. "Istospolna življenjska skupnost" je zgolj oblika življenjske skupnosti, in sicer najbolj civilizirana oblika, ki je v danem pravnem sistemu za take primere možna. Tako da težko sklepamo, da bi bilo otrokom v takih skupnostih po definiciji slabo.

Gotovo bi kdaj opazili, da otroci odraščajo v slabih razmerah. Toda razsežnosti "slabih razmer" so širše od izbire spolnih partnerjev. Drugo vprašanje pa je, ali je istospolna usmerjenost sama zase dejavnik tveganja, da bo otrok odraščal v slabih razmerah. Če je, potem je zagotovo tam, kjer je spolna usmerjenost obtežena s krivdo in ožigosana. To pa so okoliščine, v kakršnih je diskriminacija pravilo.

Če pa je tako, potem smo (spet) pred politično odločitvijo: ali bomo zato, ker so okoliščine take, da spodbujajo diskriminacijo, še dodatno diskriminirali, ali pa bomo odpravili same okoliščine - to lahko storimo kratko malo tako, da prepovemo (onemogočimo) diskriminacijo. Prav diskriminacija namreč vzdržuje krivdo in stigmatizacijo.

Pravniki se radi ustavijo na prvi ravni, njim je, kakor nas je poučil Austin, aplikacija ljubša od invencije; zato jim je ljubše, da ostane diskriminacija v veljavi, kakor da bi spreminjali zakon.

Toda o diskriminaciji istospolnih skupnosti, ki jo implicira, na primer, zakon o družinskih razmerjih, lahko rečemo, da je le napol legalna, namreč, zakon legalno diskriminira, čeprav diskriminacija sicer ni legalna. Pravniki za ta dvojna merila navajajo različne razloge. Nekateri se sklicujejo na "naravne zakone"; prav ti vam bodo o drugi priložnosti govorili, kako je "podlaga prava pravo" in podobno. Drugi se sklicujejo na javno mnenje, kar je prav, saj morajo zakoni izražati voljo ljudi. Toda hkrati morajo biti tudi pravični, še zlasti pa mora biti pravična njihova aplikacija. In na podlagi obstoječih pravnih norm (varstva pravic in temeljnih svoboščin) je mogoče argumentirati, da je nepravičen vsak zakon - ne glede na to, koliko ljudi z njim izraža svojo voljo -, ki diskriminira ljudi na podlagi spolne usmerjenosti.

V tem besedilu hočemo sicer ostati na splošni ravni, vendar ne moremo mimo določene zgodovinske konkretnosti, ki daje slutiti, da zadnjega slovenskega ustavodajalca ni vodilo (zgolj) načelo pravičnosti. Ob sprejemanju ustave je namreč, kakor je splošno znano, prišlo do prevare, ki zadeva ravno naš predmet. Prizadevanja, da bi v ustavo med primere, za katere je diskriminacija izrecno prepovedana, uvrstili tudi spolno usmerjenost, so bila izigrana v dveh korakih: najprej s tezo, da je "spolna usmerjenost" zajeta v primeru "druge osebne okoliščine", in z zagotovilom, da bo to pisalo v obrazložitvi ustreznega ustavnega člena, potem pa seveda ni pisalo, tako da diskriminirati po spolni usmerjenosti v tej državi pravzaprav še vedno ni izrecno nezakonito. Že sam tak maneuver pa spodbuja vse prej kakor zaupanje v pravičnost njegovih izvajalcev.

Tretji razlog proti prizadevanjem, da bi istospolni pari dobili status "življenjske skupnosti", je najresnejši: to je namen zakonske skupnosti, ki se mu vedno nekako samoumevno priktakne reproduktivna funkcija. Obstaja tveganje, da bi ta osnovni namen ogrozili, če bi zakonske skupnosti odprli za "drugačne oblike".

Tako gledanje seveda spregleda, da prepoved diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti ne odpira zakonske skupnosti za nič drugačnega (za kaj, kar to ni in bi zato spremenilo njen namen), ampak asimilira vanjo, oziroma, socializira to drugačnost - enostavno rečeno, podredi istospolno usmerjenost istim pravilom, ki veljajo za raznospolno. S čim bi

lahko bolj ustregli namenu zakona kakor s tem, da razširimo njegovo veljavnost na še več primerov? Gre torej v pomembnem smislu prav za aplikacijo zakona - na primere, ki mu doslej niso bili dostopni.

Če je res, da istospolna življenjska skupnost nima za cilj biološke reprodukcije, se moramo spomniti, da tega cilja nimajo niti vse raznospolne skupnosti - njihovi člani ne morejo imeti otrok ali so se odločili, da jih ne bodo imeli, itn. Nekateri se odločijo za drugačno obliko starševstva, krušno, *in vitro* itn., potem pa opravijo to, čemur moramo reči družbena reprodukcija: vzgojo (v najsplošnejšem pomenu besede). Ta namen zakonske skupnosti je enakovreden biološki reprodukciji, vsaj po učinku, saj zakonska skupnost s posvojenimi otroki ni nič manj zakonska skupnost in nima nič manjše obveznosti do otrok, kakor če bi bili njeni biološki otroci. Še več, tudi zakonska skupnost brez otrok ni nič manj zakonska skupnost.

Pojem "zakonska skupnost" se nanaša na obliko življenjske skupnosti, v kateri igra spol partnerjev dosti manjšo vlogo, kakor bi se zdelo zato, ker ga zakon izrecno navaja. Zakon za zakonsko skupnost res navede, da morata biti partnerja različnih spolov, a se potem s tem ne ukvarja več, ukvarja se z bistvenim, z urejanjem odnosov med partnerjema, ki so v temelju enakopravni, torej je njun spol v vseh drugih pogledih - razen v začetni zahtevi - irelevanten.

Čeprav lahko tako pokažemo, da se istospolna skupnost v nobeni drugi razsežnosti ne razlikuje od raznospolne, zgolj v tej, da je spol partnerjev v zakonu imenovan, in nikakor ne v kakšni posebni funkciji zakonske skupnosti, ki je ne bi mogla opravljati, s tem seveda še nismo z ničemer ovrgli zadnjega razloga; da morda istospolne skupnosti niso sposobne normalno vzgajati otrok. Ta argument temelji na predstavi o popolni, srečni družini, ki pa je v vsakdanjem življenju precejšnja redkost. Obstajajo samohranilke in samohranilci; obstajajo ločeni in vnovič poročeni starši; obstajajo, skratka, številne, zelo različne življenjske skupnosti v vseh mogočih kombinacijah - z otroki. Obstajajo tudi že istospolne skupnosti z otroki. Otroci iz takih skupnostih morda včasih trpijo podobno poniževanje kakor nekoč nezakonski otroci; a medsebojno poniževanje otrok si vedno najde kakšne razloge. Dosti bolj nevarno je zaničevanje, ki bi ga do teh otrok kazali odrasli,

toda otroci takih ljudi živijo v še precej bolj tveganih okoliščinah. A vzemimo stvar s svetlejše plati: če so to hkrati tudi otroci sosedov, sodelavcev, sorodnikov, prijateljev itn. - kdo in zakaj bi jim kazal zaničevanje? Poleg vsega tega lahko rečemo, da imajo otroci v istospolnih skupnostih pomembno prednost pred drugimi: to nikoli niso nezaželeni otroci.

Nekateri domnevajo, da bodo morda istospolni pari prej vzgojili istospolno usmerjene otroke. Toda če se še raznospolnim parom ne posreči vedno vzgojiti enako usmerjene otroke, čeprav tako (namreč, raznospolno) usmerjenost podpira vsa družbena organizacija, kako bi se to potem posrečilo istospolnim parom? Zelo verjetno pa je, da bosta partnerja (partnerki) v istospolni življenjski skupnosti dosti bolj tolerantna (tolerantni) do spolne usmerjenosti svojega otroka, kakršnakoli bo že, kakor je značilno za raznospolna partnerja.

Seveda je domneva, da bomo tradicionalne predsodke in njihove bolj in manj oddaljene odmeve v vsakdanjem življenju spodbili s kakšnimi pravno-moralnimi argumenti, svojevrsten idealizem. Morda se bo pokazalo, da namen "zakonske skupnosti" ni do konca ekspliciten; morda odkrijemo, da zakonodajalcu kratko malo ni do tega, da bi vključeval dru-

gačne primere. To bo konec "boja argumentov"; to bo tudi nova zmaga nad civilizacijo.

Res, težko se je bojevati s teorijo, da bi s pripustitvijo istospolnih življenjskih skupnosti pripustili tudi "usmerjenost na otroke, živali in kipe", kakor zna formulirati kakšna ne preveč razgledana psihologinja. O tem argumentu lahko rečemo samo to, da pove več o človeku, ki ga izreka, kakor o svojem navideznem predmetu. Ravno predmet je namreč zgrešil, saj nihče ne govori o spolnih fantazijah; tu je tema to, čemur nekoliko ohlapno pravimo "življenjska skupnost".

Nobenega strokovnega razloga za diskriminacijo istospolnih parov ne moremo priznati, diskriminacijo glede možnosti, da si ustvarijo ne le življenjske skupnosti, ampak da privzamejo vse funkcije zakonske skupnosti (zakonske zveze). Vsi taki razlogi se zvajajo na implicitno, čeprav neobstoječo povezanost istospolnih zvez s spolnimi prekrškmi, se pravi, na predsodek. Pač pa je vprašanje, ali je politično načelo varstva pravic že prevladalo nad na videz strokovno, v resnici pa seveda tudi politično presojo iz leta 1968, ko je vpliven slovenski pravnik zapisal: saj od istospolne usmerjenosti ni kakšne večje družbene škode, vseeno pa bolje, da ostane zatirana, da se ne bi po nepotrebnem širila...

Bogdan Lešnik, mag., asistent za občo psihologijo, vodja organizacije za študij duševnega zdravja v skupnosti na Visoki šoli za socialno delo v Ljubljani.